

ΠΑΡΟΙΜΙΑΙ ΚΑΙ ΠΑΡΟΙΜΙΩΔΕΙΣ ΦΡΑΣΕΙΣ ΕΙΣ ΤΡΙΑ ΜΝΗΜΕΙΑ ΤΗΣ ΚΥΠΡΙΑΚΗΣ ΔΙΑΛΕΚΤΟΥ

Ὀὐδεμία σήμερον ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι αἱ παροιμίαι λαοῦ τινος ἀποτελοῦν γλωσσικὰ καὶ ἱστορικὰ μνημεῖα μεγάλης ἀξίας. Ὅρθως δὲ ἡ συλλογὴ τούτων ἐπεξετάθη, πλὴν τῆς ἀπ' εὐθείας ἐκ τοῦ λαοῦ καταγραφῆς καὶ εἰς τοὺς παλαιότερους τούτου συγγραφεῖς. Ὀλίγον παροιμιακὸν ὕλικὸν ἀπαντᾷ εἰς τοὺς εὐαρίθμους ἄλλωστε Κυπρίους συγγραφεῖς τῶν μέσων χρόνων, ἀλλ' ἴσως τοῦτο δὲν εἶναι παντελῶς εὐκαταφρόνητον. Αἱ δημοσιευόμεναι ἐνταῦθα παροιμίαι ἐσταχυολογήθησαν ἐκ τῶν χρονικῶν τοῦ Λ. Μαχαιρᾶ (μέσα 15ου αἰ.) καὶ τοῦ Γ. Βουστρωνίου (ἀρχαὶ 16ου αἰ.) καὶ τῆς συλλογῆς τῶν ἐρωτικῶν ποιημάτων (μέσα 16ου αἰ.).

Τὰς παροιμίας ὁ Μαχαιρᾶς εἰσάγει ἐνίοτε ἄνευ ἰδιαιτέρας τινὸς φράσεως, ἄλλοτε διὰ τῶν λέξεων «οἱ Φράγκοι λαλοῦν» ἢ «οἱ Γενουβίσοι λαλοῦν» καὶ συνήθως διὰ τῆς φράσεως «ὁ λόγος λαλεῖ»¹ ἢ «ὅτι λαλεῖ». Ὁ Βουστρώνιος εἰσάγει τὰς παρ' αὐτῷ παροιμίας ἄνευ ἰδιαιτέρων λέξεων ὁμοίως καὶ ὁ ποιητὴς τῶν ἐρωτικῶν ποιημάτων.

1. εἰς κουφοῦ πόρταν ἐσυντύχανεν (Μ α χ., 1, 44, 16)².

Ὅτι μάταιοι οἱ λόγοι προσώπου τινός· συμπληροῖ δὲ τὸ νόημα ὁ χρονογράφος διὰ τῆς φράσεως: «τίποτες οὐδὲν ἐφέλεσεν». Πανελλήνιος νῦν ἡ παροιμία ἐν Κύπρῳ ἀκούεται: *στοῦ κουφοῦ τῆμ πόρταν, ὅσοθ θέλεις χτύπα ἢ: βρόντα*³. Ἐν Πόντῳ: *ἴς σοῦ κουφοῦ τὴν πόρταν, ὅσον θέλεις*

¹ Πρὸς τοῦτο δύναται νὰ παραβληθῇ τὸ παρ' Εὐριπ., Φοῖν., 396: *ὡς λόγος· τὸ παρὰ Πλάτ., Φίληβ., 45 d: παροιμιαζόμενος λόγος· τὸ παρ' Εὐσταθ.: ὁ ἐξ ἀγορᾶς λόγος λαλεῖ* (Φ. Κοκκουλ., Εὐσταθίου Θεσσαλονίκης τὰ λαογραφικά, 2, σ. 130)· τὸ παρὰ Μ. Ἀχομιν.: *τὸ τοῦ λόγου* (Π. Παπαγεωργ., Συμβολῆς εἰς τὴν ἑλληνικ. παροιμ. κειμ. τέσσερα, σ. 32 καὶ 35)· καὶ τὸ νῦν ἐν Κύπρῳ ἐν χρήσει προκειμένου περὶ τῆς χρήσεως παροιμίας ἐν τῷ προφορικῷ λόγῳ: *εἴδει ἐναλ λόον ἰδαὶ λαλεῖ* ἢ: *εἶντα λαλεῖ ὁ λόος* ἢ τὰ ἀλλαχοῦ τοῦ ἑλληνισμοῦ: *εἶναι ἕνας λόγος ποὺ λέει* ἢ: *ἕνας λόγος λέει*. Πρὸς τοῦτο ἀντιστοιχεῖ τὸ παρὰ Λοκ., 3, 141 (ἐκδ. Jacobitz): ἡ παροιμία φησί.

² Διὰ τὸ χρονικὸν τοῦ Μαχαιρᾶ αἱ παραπομπαὶ γίνονται κατὰ τὴν ἐκδ. τοῦ R. Dawkins, Leontios Makhairas, Recital concerning the sweet land of Cyprus entitled Chronicle, τόμ. 2.

³ Ν. Κυριαζῆ, Κυπριακαὶ παροιμίαι, σ. 243.

βρόντα¹: ἐν Καππαδοκίᾳ: σοῦ σαΐρη τὸ θύρι, ἄτσον δου ἕρεῦ δῶσ'τα, ἦτοι τοῦ κουφοῦ τὴν πόρτα ὅσο θέλεις χτύπα².

Παρὰ Βυζαντινοῖς ὁ Μιχ. Γλυκᾶς ἔγραψε: οὐδεὶς γὰρ εἰς κωφοῦ θύραν καὶ πολλὸν κρούσας εἰσηκούσθη ποτέ³: ἐξ Ἀθωντικῆς δὲ συλλογῆς: εἰς κωφοῦ θύραν ὅσα θέλεις κρᾶζεις⁴.

Παρ' ἀρχαίοις πολλαχῶς διευποῦτο ἡ παροιμία: κωφῶν θύρας κόπτειν⁵: ἢ: κωφῶ ὀμιλεῖς⁶: ἢ: ἀλλ' ἤθον τὸ τῆς παροιμίας ἐπὶ κωφῶ⁷. Πρὸς ταῦτα συγγενῆς καὶ τὸ παρ' Α ἰ σ χ Ὑ λ., Ἑπτ. ἐπὶ Θήβ., 202: ἦκουσας, ἢ οὐκ ἦκουσας; ἢ κωφῆ λέγω;

2. καλλίων φίλος εἰς στρατίαν παρὰ λογάριν εἰς τὴν ζωὴν (Μ α χ., 1, 158, 19).

Ὁ φίλος χρησιμώτερος τῶν χρημάτων. Νῦν ἐν Κύπρῳ: ἕνας φίλος σὲ μιὰν ὄραν ἀξίζει μιᾶν χόραν⁸: ἢ: ριάλια χάννε τσαὶ φίλους μέχ χαννης⁹: ἐν Κεφαλληνίᾳ:

δπόχει φίλον ἀκριβὸ
ἔχει μεγάλο θησαυρό⁹.

Κατὰ τὸν ἐκδότην τοῦ Μαχαιροῦ (τόμ. 2, σ. 117), ἡ παροιμία αὕτη εἶναι γαλλικῆ:

¹ Ἀρχ. Πόντ., 3, 42. Παραλλαγαί, αὐτ., 2, 128.

² Λουκοπούλου - Λουκάτου, Παροιμίες τῶν Φαράσων, ἀρ. παροιμ. 672. Ὁμοίως ἐκ Μακεδονίας:

κωφὸν καμπάνα κι' ἂν λαλῆς, τυφλὸν κι' ἂν θυμιαίξης
καὶ μυθομένον ἂν κινῆς οὐλα χαμένα τὰ ἕχεις (Λαογρ., 6, σ. 492).

Παραλλαγαί ταύτης ἐν Λαογρ., 3, σ. 208 ἐκ Σερρῶν. Δ. Σ. Λουκάτου, Κεφαλονίτικα γνωμικά, ἀρ. 605 καὶ παρὰ Ι. Βενιζέλω, Παροιμίες δημῶδεις², σ. 145.

³ K. Krumbacher, Mittelgriechische Sprichwörter, σ. 235.

⁴ Ν. Πολίτ., Παροιμ., 1, σ. 26. Ἐκ τῆς συλλογῆς Βάρνερ, ἐκδ. D. Hesselting, παρὰ Πολίτ., αὐτ., 2, σ. 76: ὡσὰν ὁ κωφὸς τὸ τίμπανο. Παρὰ Γεωργίῳ τῷ Κυπρίῳ: παρὰ κωφῶ διαλέγη: παρὰ Φωτίῳ, Ἐπιστ.: κωφῶν δὲ ἄρα θύρας, τὴν παροιμίαν ἀπέδειξας κόπιοντας (Paroemiographi graeci, ἐκδ. E. Leutsch καὶ F. Schneidewin, 1, σ. 370).

⁵ Leutsch καὶ Schneid., ἐνθ' ἄν., 1, σ. 370.

⁶ Byz. Zeit., 3, 113, δ. Ἄλλως: παρὰ κωφῶ ἀποπέθειν (Gaisford, Paroem. graeci, σ. 215): ἢ: κωφῶ εἴτ' οὖν νεκρῶ πρὸς οὓς πολλάκις διαλεγόμενος: ἢ: ἄδειν ἐπὶ κωφῶ κττ.

⁷ Παρὰ Λιβανίῳ, βλ. Boisson., Anecd., 1, σ. 167.

⁸ Κυριαζ., ἐνθ' ἄν., σ. 384.

⁹ Λουκάτου, ἐνθ' ἄν., ἀρ. 619.

*Qu'adès vaut meauiz amis en veie
Que ne font denier en courreie.*

᾽Η: *Muez vaut amis en place que argent en borse.*

᾽Ως πρὸς τὴν διατύπωσιν τῆς παροιμίας πρβλ. ἐκ τοῦ κατὰ Λύβιστρον καὶ Ροδάμνην, στ. 80¹:

Κάλλιον ἔνε εἰς ὁδὸν ἀδελφὸς ἢ μήτηρ,

ἢς ἄστοχος ἢ ὑπὸ τοῦ Ν. Πολίτου² διόρθωσις εἰς:

Κάλλιον ἔνι συνοδὸς παρ' ἀδελφοῦς ἢ μάναν.

3. *οἱ Φράγκοι λαλοῦσιν, ἀπὸν διδεῖ γλήγορα, διδεῖ δεύτερον* (Μ α χ., 1, 184, 34).

᾽Η ἔννοια τῆς γνώμης ὅτι ἡ ταχεῖα βοήθεια ἔχει διπλὴν ἀξίαν. ᾽Επεξηγεῖ δὲ ὁ χρονογράφος διατί: *πρῶτον ὅτι δείχνει πὼς ἔχει θέλημα νὰ τὸ δώσῃ, καὶ τὸ δεύτερον διδεῖ τὸ πρᾶμαν ὄτοιμα.*

4. *πολλοὶ ἀνθρῶποι, πολλαὶ γνῶσες* (Μ α χ., 1, 232, 21).

᾽Ορθῶς ὁ καθ. Dawkins ἀποδίδει τὸ γνωμικὸν διὰ τοῦ: *many men, much knowledge*. ᾽Ο βασιλεύς, ζητῶν τὴν γνώμην τῆς βουλῆς του, ἀναφέρει τὴν γνωμικὴν παροιμίαν καὶ συνεχίζει: *διατί ἀπὸν παλαιὸν καιρὸν ἔχομεν ἀνθρώπους τῆς βουλῆς γερόντων πειρασμένους* (= ἐμπείρους), *καὶ ἀπὸ ᾽ξ αὐτῆς τους* (= τῇ βοήθειᾳ των) *εὐρίσκειται ἡ ἀλήθεια.*

᾽Η γνώμη ζῶσα καὶ νῦν ἔτι ἐν Κύπρῳ διατυποῦται οὕτως: *πάντα σου παῖρνε βουλήν* (= ζήτει τὴν συμβουλὴν τῶν ἄλλων) ἢ: *παῖρνε βουλήν τῶν ποῦ μιτσὸν τῶν μιάλον* (= ζήτει τὴν συμβουλὴν καὶ τοῦ μικροῦ καὶ τοῦ μεγάλου)³.

Τὸ αὐτὸ νόημα ἐκφράζει καὶ ὁ στ. 157 (ἔκδ. Wagner) τοῦ Σπανέα:

γερόντων ἔπαιρνε βουλήν, ἀνθρώπων πειρασμένων

¹ Ἐκδ. Wagner, *Trois poèmes grecs*, σ. 244.

² Δημόδεις παροιμίαι ἐν μεσαιωνικοῖς ἑλληνικοῖς ποιήμασι, σ. 10. ᾽Ο Μαυροφορ., ᾽Εκλογή, σ. 326, στ. 59, ἐκ τοῦ κειμένου τοῦ παρισανοῦ κώδικος: *κἀλλιον ἐνι εἰς ἀδελφὸς εἰς σιράταν παρὰ μάνα, ἀπαλείφει τὸ ρῆμα.*

³ Κ υ ρ ι α ζ., ἔνθ' ἀν., σ. 95. ᾽Υπὸ τοῦ καθ. Φ. Κουκουλι., ᾽Αθηνᾶ, 52, σ. 89, προσάγονται ὡς ἀντίστοιχοι καὶ αἱ παροιμίαι: *δσα κεφάλια, τόσες γνῶμες* καὶ: *δσες κεφαλές, τόσες γνῶμες.*

καὶ τὸ γνωμικὸν ἐκ Σύρου :

*γερότων παῖρνε συμβουλή κι' ἀνθρώπω περασμένω,
πῶχρον περσότερο ψωμί κι' ἄλατι φαγωμένο¹.*

5. οἱ Γενουβίσοι λαλοῦν, ὅπου νὰ σοῦ ποίση, ποῖσέ του, καὶ ἀνισῶς καὶ δὲν ἐφτάσης νὰ τὸ ποίσης, μὲν τὸ λησμονήσης (Μαχ., 1, 238, 32).

Ἡ γνωμικὴ αὕτη παροιμία ἀλλοτρία τοῦ κυπριακοῦ ἤθους ἐπιτάσσοντος τὸ ἀντίθετον ὁποίας δηλονότι μεταχειρίσεως τυγχάνεις παρὰ τινος τοιαύτην καὶ σὺ ν' ἀνταποδίδης, ἀλλὰ νὰ μὴ μνησικακῆς. Τοῦτο δ' ἐκφράζεται οὕτω : *κατὰ ποῦ σοῦ κάμουν κάμνε τῶαι κατῶιάν μέγ κρης.*

6. εἶναι καιρὸς νὰ θερίσωμεν τὰ στραχιδιά τῆς ἐχθρας (Μαχ., 1, 240, 31).

Ἡ παροιμιώδης αὕτη φράσις ὑπαινίσσεται τὴν γνωστοτάτην παροιμίαν : *ὄ,τι σπείρεις ἐν νὰ θερίσης². ἦ : ὄ,τ' ἔσπειρες ἀτῶεῖνο ἂ θερίσης (Φάρασα)³. ἦ : τῶας τὰ ἔψησες φά ῥτα (Φάρασα)⁴. ἦ : πῆ σπέρ' θερίζ' (Πόντος)⁵.* Καὶ αὐτὸς ὁ χρονογράφος ὀλίγον ἀνωτέρω ἀναφερόμενος εἰς τὸ αὐτὸ γεγονός γράφει : *ὁ ἐχθρὸς ἦθρον τόπον καὶ ἔσπειρεν τὸν σπόρον του, τουτέστιν ἐχθραν, εἰς τιτοίαν λογήν, ὅτι ἔστρεπέν του μέγαν διάφορος⁶.*

Ἡ παροιμία καὶ βυζαντινὴ. Νεόφυτος ὁ Ἑγγλειστος ἔγραψε : *καθότι καὶ ἕκαστος ὁ σπείρει τοῦτο καὶ θερίσει⁷.* Καὶ ὁ Μ. Γλυκᾶς, στ. 365 : *καθεὶς κοιμᾶται ὡς ἔστρωσεν, ὡς ἔσπειρε θερίζει⁸.* ἢ ἄλλως : *ἄτοπα σπείρων ὀδύνας θερίσεις⁹.* Καὶ ἀρχαία παρὰ Πλάτ., Φαίδρ., 260 d : *καρπὸν ὦν ἔσπειρε θερίζειν* καὶ παρ' Ἀριστ., Ρητορ., 3, 3, 4 : *αἰσχροῦς μὲν ἔσπειρας κακῶς δὲ ἐθέρισας⁹.*

¹ Παρὰ Πολίτ., ἔνθ' ἀν., σ. 5.

² Παραλλαγὰς τῆς παροιμίας βλ. παρὰ Κυριαζ., ἔνθ' ἀν., σ. 360. Νεοελληνικὰς ἐν γένει παραλλ. βλ. Ν. Πολίτ., ἐν Byz. Zeit., 7, σ. 162.

³ Λουκόπ - Λουκάτ., ἔνθ' ἀν., ἀρ. 327 καὶ 891.

⁴ Ἀρχ. Πόντ., 3, σ. 32.

⁵ Διὰ τῆς τελευταίας προτάσεως ὁ χρονογράφος ἐννοεῖ τὴν δολοφονίαν τοῦ βασιλέως Πέτρου Α'.

⁶ Τυπικὴ Διαθήκη, ἔκδ. I. Χατζηιωάννου, Ἱστορία καὶ ἔργα Νεοφύτου πρεσβυτέρου μοναχοῦ, σ. 105, 16.

⁷ Παρὰ Πολίτ., ΒΖ, 7, σ. 161. Ἡ παροιμ. καὶ παρὰ Μ. Ἀκομιν. (ἔκδ. Σπ. Λάμπρου), 2, σ. 248 καὶ παρὰ Νικηφ. Γρηγ., ΙΒ', 2, σ. 572 (Bonn).

⁸ Παρὰ Πολίτ., Παροιμ., Π. Κατζιούλη, Παροιμιῶν συναγωγή, 1, σ. 132.

⁹ Πρβλ. καὶ Αἰσχ., Πέρσ., 821 - 822 :

*ὑβρις γὰρ ἐξανθοῦσ' ἐκάρπωσε στάχυν
ἄτης, ὅθεν πάγκλατον ἐξαμᾶ θέρος.*

7. *διὰ τοῦτον φαίνεται μου νὰ δώσης τόπον τοὺς κακοὺς* (Μ α χ., 1, 254, 15).

Ἡ παροιμιώδης φράσις, ἣτις συνήθως ἐκφράζεται διὰ τοῦ: *δῶσε τόπον στήν ὀργή* καὶ ἣτις δὲν εἶναι ἐν χρήσει σήμερον ἐν Κύπρῳ.

8. *ὁ λόγος λαλεῖ τόσῃν πέναν ἔχει ἀπὸν κραιεῖ τὸ πόδι τοῦ ῥιφίου, ὡς γοιὸν ἐκεῖνον ὁποὺ τὸ γδέρνει* (Μ α χ., 1, 262, 34).

Ὁ βοηθῶν τὸν δρόστην εἶναι καθ' ὅλα συνεργός. Ὁ χρονογράφος ἀναφέρεται εἰς τοὺς ἀδελφοὺς τοῦ βασιλέως Πέτρου Α', οἱ ὁποῖοι κατὰ τὸν Μαχαιοῦν παρεσκεύασαν τὸν δρόμον εἰς τοὺς δολοφόνους τοῦ ἀδελφοῦ των, ὅστις εἶναι τὸ ἔριφιον τῆς παροιμίας· κατὰ τὸν χρονογράφον οἱ ἀδελφοὶ τοῦ βασιλέως εἶναι ἐξ ἴσου ἔνοχοι πρὸς τοὺς δολοφόνους.

Ἡ παροιμία καὶ νεοελληνική: *πιάνει τὸ ἀρνὶ ἀπ' τὸ πόδι* σημαίνει ὅτι ὑποκρίνεται τις τὸν ἀδιάφορον ἄν καὶ εἶναι συνένοχος¹.

9. *φοβούμεσταν μὲν χάσωμεν τὰ ἡμερα διὰ τὰ ἄγρια* (Μ α χ., 1, 434, 15).

Τὰ ἡμερα ὡς πολυτιμότερα τῶν ἀγρίων δὲν πρέπει νὰ διακινδυνεύονται χάριν τούτων. Ἡ ἔννοια φαίνεται ἐκ τοῦ ὅλου χωρίου: *Ἀρχοντες, ἤρταμεν εἰς τὴν Κύπρον, καὶ ὁ θεὸς ἔδωκέν μας τὴν Ἀμόχουστον· τῶρα ἤλθαμε νὰ πάρωμεν τὴν Κερυνίαν, φοβούμεσταν μὲν χάσωμεν τὰ ἡμερα διὰ τὰ ἄγρια· μὲ τοῦ θεοῦ ἔχομεν τὴν Ἀμόχουστον, καὶ μὲν χάσωμεν διὰ τὴν Κερυνίαν τὴν Ἀμόχουστον*².

Διάφορον κατὰ τι τὸ νόημα τῆς σημερινῆς παροιμίας: *ἤρταν τ' ἄρκα* (= ἄγρια) νὰ *βγάλουν τὰ ἡμερα*, ἣτις ἐν Πόντῳ: *ἔρθεν τ' ἄγρην κ' ἐδίωξεν τὸ ἡμερον*³, ἐν Καππαδοκίᾳ: *ἤρταν δὲ τ' αἰζὰ νὰ γατιέσουν δὲ παλᾶ*⁴ ἢ: *ἔρτῶεται τὰ ὄξου τῶαι κατακουᾶ* (= καταδιώκουν) τὰ *πέσον*⁵ καὶ παρὰ Πολίτ.: *ἤλθον τὰ ἄγρια ἐξελθεῖν τὰ ἄγρια*⁶.

Τὸν τύπον: *ἤρταν τ' ἄρκα νὰ βγάλουν τὰ ἡμερα* νομίζει ὁ καθ. Dawkins (Μ α χ., 2, σ. 168) ὡς νεωτέραν μορφήν τῆς παρὰ Μαχαιοῦ παροιμίας. Μοῦ φαίνεται ὅτι προϋπήρχεν ἡ παροιμία ὡς ἔχει σήμερον καὶ ταύτης ἐποιή-

¹ Ὁ Πολίτ., ἔνθ' ἄν., 2, σ. 470: *ἔπιασε τᾶρνὶ ἀπὸ τὸ πόδι*, νομίζει ὅτι «λογοπαικτικῶς διὰ τὴν παρήχησιν, ἀντὶ τοῦ ἠρηθήθη».

² Δὲν ἐννοῶ διατὶ ὁ Dawkins ἐκδίδει: *Ἀρχοντες, ἤρταμεν νὰ κάμωμεν*. ἀφοῦ μεταφράζει: *Sirs, we have now come here to Cyprus* ἀκατανόητος, εἰς ἐμὲ τουλάχιστον, καὶ ἡ σημ. 1, σ. 494, ἐπὶ τῆς γραφῆς τὴν ὁποῖαν δέχεται.

³ Ἀρχ. Πόντ., 9, σ. 73. Καὶ παραλλ. Ἀρχ. Πόντ., 2, σ. 100.

⁴ Δουκόπ. - Δουκάτ., ἔνθ' ἄν., ἀρ. 274 καὶ 273.

⁵ Πολίτ., Παροιμ., Π. Κατξιούλη, Παροιμιῶν συναγωγή, 1, σ. 123.

στατο χρῆσιν ὁ χρονογράφος κάπως ἔλευθέρως ἀντικαταστήσας τὴν ἔννοιαν τοῦ παλαιοῦ καὶ ἡμέρου δι' ἐκείνης τοῦ πολυτίμου κ.ο.κ.

10. *καὶ κεῖ ὄπου νὰ δῆς μεγάλες ταραχές, ἐκεῖ θέλεις ἰδεῖν καὶ ἀγάπην καὶ φιλίαν* (Μ α χ., 1, 478, 15).

Ἡ ἔννοια τῆς γνωμικῆς παροιμίας ὅτι ἡ ἀγάπη καὶ φιλία συνυπάρχουσι μετὰ τῶν ταραχῶν ἢ ἴσως ὅτι ἡ ὑπερβολικὴ ἀγάπη φέρνει μαλώματα. Ὅ,τι καθιστᾷ δύσκολον τὴν ἐρμηνείαν τῆς γνώμης ταύτης εἶναι ἡ ἐπακολουθοῦσα αἰτιολογία: *ὅτι μετὰ τὴν σκληρίαν ἔρχεται γαλήνη*, ἣτις εἶναι καὶ αὐτὴ παροιμία. Μοῦ φαίνεται ὅτι κάπως ἀδεξίως χρησιμοποιοῦνται ὑπὸ τοῦ χρονογράφου καὶ αἱ δύο παροιμίας ἐκεῖθεν δὲ ἡ δυσκολία.

Τοῦτου ἕνεκα εἶναι ἀμφίβολον ἂν ἡ νεοελληνικὴ παροιμία: *ἡ πολλὴ ἀγάπ' φέρνι καὶ πολλὴ ἀμάχη*¹ ἢ ἡ βυζαντινὴ: *ὄπου πολλὴ ἀγάπη, ἐκεῖ καὶ πολλὴ ἀμάχη*² ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὴν παροιμίαν τοῦ Μαχαιροῦ.

11. *ὅτι μετὰ τὴν σκληρίαν ἔρχεται γαλήνη* (Μ α χ., 1, 478, 16).

Τὴν ἀνωμαλίαν διαδέχεται ἡ ἠρεμία, τὰ μαλώματα ἡ ἀποκατάστασις τῆς φιλίας. Τοῦτο ἐν τῇ νέᾳ ἐλληνικῇ ἐκφράζεται διὰ τοῦ: *μόρα εἶναι καὶ θὰ περάσῃ* ἢ ἄλλων ἀναλόγων παροιμιῶν. Παρὰ Μ. Γλυκᾶ, στ. 314, φέρεται: *ἡ ζᾶλη τούτη νὰ διαβῆ, πάλιν νὰ ἐλθῆ γαλήνη*³.

12. *τὸ νερὸν πάγει, καὶ ὁ ἄμμος μεινίσκει* (Μ α χ., 1, 478, 20).

Ἡ παροιμία αὕτη ἔχει ποικίλας χρήσεις ἐν τῇ νέᾳ ἐλληνικῇ. Γενικῶς λέγεται περὶ τῆς παρελεύσεως τῶν παροδικῶν καὶ τῆς παραμονῆς τῶν σταθερῶν πραγμάτων. Τὸ νερὸν εἶναι τὸ παροδικὸν εἰς τὸν ποταμόν, ἡ ἄμμος τὸ μόνιμον.

Τὸ ὑποστηριζόμενον ὑπὸ τοῦ καθ. Dawkins (Μ α χ., 2, σ. 178), ὅτι διὰ τῆς παροιμίας δὲν δηλοῦται ὅτι τὸ νερὸν τρέχει, οὔτε ὅτι ἡ ἄμμος τῆς κοίτης εἶναι σταθερά, ἀλλ' ὅτι ἡ παραβολὴ πρὸς μεσογειακὸν χειμάρρον, ἐν τῇ κοίτῃ τοῦ ὁποίου εὐρίσκεται πάντοτε ἄμμος, ἀλλὰ νερὸν ὑπάρχει ἢ δὲν ὑπάρχει ἀναλόγως τῆς ἐποχῆς τοῦ ἔτους καὶ τότε ἀκόμη δὲν παραμένει ἐπὶ πολὺ, μοῦ φαίνεται καὶ πολὺπλοκον καὶ περιττόν. Ὁ χρονογράφος χρησιμοποιεῖ τὴν παροιμίαν παραβολικῶς: τὸ νερὸν εἶναι οἱ ξένοι οἱ κατέχοντες

¹ Πολίτ., Παροιμ., 1, σ. 161. Παραλλ.: Κυριαζ., σ. 7. Λουκάτ., ἀρ. 1204.

² Πολίτ., ἔνθ. ἀν., 1, σ. 165 καὶ παρὰ K r u m b a c h., ἔνθ' ἀν., σ. 127, ἔνθα σημειοῦται ὡς ἀντίστοιχος ἡ γερμ. *was sich liebt, neckt sich*, καθ' ἧς ὁμοίως ἐναντιοῦται ὁ Πολίτ., ἔνθ' ἀν., ὡς διαφόρου.

³ Βλ. Ν. Πολίτ., ΒΖ, 7, σ. 156 καὶ Φ. Κουκουλ., ἔνθ' ἀν., σ. 107.

προσφωρινῶς τὴν Κύπρον καὶ ἡ ἄμμος εἶναι οἱ ἐντόπιοι, οἱ ὁποῖοι καὶ μετὰ τὴν ἐξαφάνισιν τῶν ὀθνεῖων κυριάρχων θὰ παραμένουν εἰς τὴν χώραν των, *τουτέστιν οἱ ξένοι θέλουσιν πάγειν, καὶ οἱ τοπικοὶ θέλουσιν μένειν*. Ἡ γνώμη τοῦ Μαχαιρᾶ ὄντως ἐπληθύνθη, ὅταν μετὰ τὴν τουρκικὴν τῆς Κύπρου κατάκτησιν οἱ Φράγγοι ἀφωμοιώθησαν πρὸς τοὺς γηγενεῖς ἢ διέφυγον καὶ παρέμειναν μόνον οἱ 'τοπικοί'. Τὴν αὐτὴν ἀκριβῶς ἰδέαν ὁ Θ. Κολοκοτρώνης ἐξέφρασε παρομοίως: *τὰ ἡμερὰ δὲν θὰ διώξουν τὰ ἄγρια· ὅλα φεύγουν, ὁ σπουργίτης πάντοτε μένει*¹.

Ἐν Καππαδοκίᾳ ἡ παρομοία ἐκφέρεται ὁμοίως: *πηγαίνει τὸ νερὸ, ἠομένει ὁ νάμμος*², ἐν Συληβρία Θράκης: *τὸ νερὸ τρέχει, ὁ ἄμμος στέκεται, ἐν Δημητσάνῃ: τὸ νερὸ φεύγει ὁ ἄμμος μένει, χρησιμοποιομένη μεταφορικῶς ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων, οἵτινες παρέρχονται μὲν οἱ ἴδιοι, ἀλλὰ παραμένει ἡ μνήμη τῶν ἔργων των*³.

13. *ὁ λόγος λαλεῖ: κρατεῖ με ὁ δυνατός, καὶ δέρνει με ὁ ἀδύνατος* (Μ α χ., 1, 526, 18).

Ὅτι ἀναγκάζεται τις νὰ ὑπομένῃ ποικίλας πιέσεις καὶ ἐκ μέρους ὑποδεστέρων ἐχόντων ἰσχυροὺς προστάτας. Ἐν τῇ νέᾳ ἑλληνικῇ ποικίλαι παροιμῖαι ἐκφράζουσι τὴν αὐτὴν ἔννοιαν: *γάμειε κ' ἐσὸν ἀχελώνα, στὴν πομπὴ τοῦ σταυραετοῦ*⁴: ἢ: *γαμεῖ ἡ χελώνα τὸ λαγὸν γιατί ἔν πῶ πάνω ὁ ἀητὸς* (Αὐλωνάριον Εὐβοίας): ἢ: *τώρα εἰς τὴν ἀνεμοταραχὴν κατοῦρει με κὶ σὺ χιλῶνα* ("Ανδρος): ἢ: *γιὰ τὸ φόβον τοῦ ἀετοῦ κατοῦρει με καὶ σὺ χελῶνα* (Πάρος)⁵.

14. *ἀπὸ τὰ δύο κακὰ, τὸ παρκάτω εἶναι καλλύτερον* (Μ α χ., 1, 536, 2).

Τὸ ἀρχαῖον: *δυοῖν κακοῖν προκειμένοιν τὸ μὴ χεῖρον βέλτιον*.

¹ Διήγησις συμβάντων τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς, ἔκδ. Τερετσέτη, σ. 14. Ὁ Κολοκ. συμφέρει δύο παρομοίας: 1) *ἦρθαν τὰ ἄγρια νὰ διώξουν τὰ ἡμερὰ*, χρησιμοποιοῦν τὸν χαρακτηρισμὸν ἄγρια δι' ἑαυτὸν καὶ ἡμερὰ διὰ τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς προσκυνουῦντας τοὺς Τούρκους προεστούς: καὶ 2) *ὅλα φεύγουν, ὁ σπουργίτης πάντοτε μένει*, ἀνάλογον πρὸς τὴν χρησιμοποιοῦμένην ὑπὸ τοῦ Μαχαιρᾶ ταύτην ἐκδίδων ὁ D. Hesselting (Πολίτ., Παροιμ., 2, σ. 104): *ὅλα τὰ πουλιὰ παγαίνουν | καὶ οἱ σποργίτες ἀπομένουν*, ἔρμηνεύει: *cum quis privatur iis quibus maxime delectatur, remanente eo quod minus placet, οὐχὶ ὀρθῶς*.

² Λαογρ., 11, σ. 141, Μ α χ α ρ., 2, σ. 178 καὶ Λ ο υ κ ὀ π. - Λ ο υ κ ἄ τ., ἔνθ' ἄν., σ. 210.

³ Φ. Κουκουλ., ἔνθ' ἄν., σ. 99.

⁴ Πολίτ., Παροιμ., 2, σ. 47. Συλλογὴ Βάρνερ, ἔκδ. D. Hesselting.

⁵ Βλ. Φ. Κουκουλ., αὐτ., σ. 89.

15. *ὁ λόγος λαλεῖ : ἄνθρωπος ἀντὶ βουλῆς, ἄνθρωπος ἀντὶ δυνάμης* (Μ α χ., 1, 554, 15).

Ὡς ἐκφράζεται ἡ παροιμία εἶναι στρουφνή, ἀλλ' ἴσως βοηθούμενοι ἐκ τῶν συμφραζομένων δυνάμεθα νὰ ἐξιχνιάσωμεν τὸ νόημα. Οἱ *Γενουβίσοι* πιέζουν τὸν βασιλέα τῆς Κύπρου καὶ τὸν φέρουν εἰς δύσκολον θέσιν. Εἰς Ἐνετὸς ἱππότης ἐξοπλίζει ἐν πλοῖον καὶ ἔρχεται εἰς Κύπρον. Οἱ Γενουήνσιοι τοῦ ἐπιτίθενται μὲ δύο πολεμικὰ πλοῖα σκοποῦντες νὰ αἰχμαλωτίσωσι τὸ ἐνετικόν. Καὶ ὁ χρονογράφος ἐπιφέρει : *ὁ λόγος λαλεῖ : ἄνθρωπος ἀντὶ βουλῆς, ὁ θεὸς ἀντὶ δυνάμης. Καὶ ὁ θεὸς ἐθέλησεν νὰ βοηθήσῃ τοῦ πτωχοῦ ρηγάτου τῆς Κύπρου.* Τὰ δύο πλοῖα τῶν Γενουηνησίων συνελήφθησαν ὑπὸ τοῦ ἐνετικοῦ καὶ μετεφέρθησαν εἰς Πάφον. Ἐκ τούτων φαίνεται ὅτι ἄλλα ἐσκόπευον οἱ Γενουήνσιοι καὶ ἄλλο ἔκαμεν ὁ θεός, ἔνθα συνήθως χρησιμοποιοῦμεν τὸ ἐκκλησιαστικόν : *ἄλλαι μὲν βουλαὶ ἀνθρώπων, ἄλλα δὲ θεὸς κελεύει* ἢ : *ἄνθρωπος μὲν πολύβουλος, θεὸς δὲ βουληκόπος*, διὰ τοὺς βουλομένους ἐργάσασθαι τι δεινόν, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ θεοῦ μὴ συγχωρούμενους¹.

16. *ὅτι λαλεῖ : ὁ παιδεύων καὶ πάλιν λατρεύει* (Μ α χ., 1, 554, 17).

Ὁ τιμωρῶν βοηθεῖ τὸν παθόντα νὰ ἀναλάβῃ. Τοῦτο ἐν Πόντῳ : *ὁ θεὸν δί' τὸ τέρετ', δί' καὶ τὸ τερμάν'* (= γιαιτρικό)². Παρ' Ἀκομιν. : *βεβληγὸς γοῦν με τὸ γράμμα ἐν τῷ μέρει πως καὶ λάσατο καί : οὗς ἔτρωσας εἰ βούλει μετρίως λάσασθαι*³. Παρ' ἀρχαίοις : *ὁ τρώσας λάσεται*⁴.

17. ὁ ποῖος Ἀλεξόπουλος ἦταν Κρητικός, κακῆς κεφαλῆς, ὅπου *πρῶτα σκοτιώνει τὸν ἄνθρωπον καὶ τότε λαλεῖ του : βαρύνω σε θέλω !* (= θὰ σὲ κτυπήσω) (Μ α χ., 1, 566, 66).

Ὁ λόγος περὶ τῶν σκληρῶν πρὸς τοὺς κατωτέρους των. Οὕτω συμπεριφέρονται οἱ ἄρχοντες εἰς τὰ κυπριακὰ ἀκριτικὰ ἄσματα καὶ εἶναι κοινὸς ὁ τόπος ἔνθα ὁ ὑφιστάμενος τὰς συνεπειὰς τῆς τοιαύτης συμπεριφορᾶς ἀναφωνεῖ :

Θαμμάζουμαί σας, ἄρχοντες, μανιέραν ποὺ κραεῖτε
πρῶτ' ἀχτυπᾶτε μουστουριὰν (= κόλαφον) *τῶ' ὕστερις ἀρωτᾶτε*⁵.

¹ Πολίτ., Παροιμ., 1, σ. 73. Παραλλ. παρὰ Ι. Βενιζέλω, ἔνθ' ἀν., σ. 17, ἀρ. 220 καὶ 221.

² Ἀρχ. Πόντ., 3, σ. 10.

³ Ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, 2, σ. 45,4 καὶ 66,17.

⁴ Πρβλ. Πλάτ., Γοργίας, 447b καὶ τὸν ἀρχαῖον σχολιαστήν (Scholia Platonica, ἔκδ. G. Greene), σ. 129.

⁵ Βλ. καὶ Μ α χ., 2, σ. 194. Περὶ τῆς κακῆς φήμης τῶν Κρητικῶν ἐν Κύπρῳ ὡς φιλονεικίων, βλ. αὐτ., σημ. § 569,2.

18. *ὅπου βία πρόκειται, ἐκεῖ νόμου μετάθεσις γίνεται* (Μ α χ., 1, 586, 18).

Τὸ ἐν τῇ πρὸς Ἑβρ. ἐπιστολ. τοῦ ἀπ. Π α ύ λ ο υ, 7,12: *ἐξ ἀνάγκης καὶ νόμου μετάθεσις γίνεται*. Καὶ εἰς μεσνκ. συλλογὴν παροιμιῶν: *ὅπου ἡ βία πάρεστιν, οἱ νόμοι ἀσθενοῦσι*¹, παρὰ τῇ συλλογῇ δὲ τοῦ Μενάνδρου: *ὅπου βία πάρεστιν οὐδὲν ἰσχύει νόμος*².

Σήμερον ἐν Κύπρῳ: *ἐξ ἀνάγκης καὶ νόμου μετάθεσις*³, ἐν Κεφαλληνία: *ἀνάγκη καὶ νόμου μετάθεσις*⁴.

19. *ὁ θεὸς ὑπερηφάνους δὲν γροικᾷ, τοὺς ταπεινοὺς διδίδει νίκος* (Μ α χ., 1, 590, 8).

Ἡ ἔννοια σαφής: σήμερον ἐν Κύπρῳ: *τὸμ περήφανον τῶαι τὸμ μουτ-τᾶτον | ὁ θεὸς ἀμπρομουττᾶ τον ἤ: τὸμ περήφανον τῶαι τὸμ μουττᾶν | ὁ θεὸς τὸμ ποκουπᾶ (= ἀνατρέπει).*

20. *οὐδὰ τὸ μάτιν τὸ ψιλὸν νὰ καιαπιᾶση ὁ βᾶτιος!* (Μ α χ., 1, 670, 6).

Ὁ ἀδύνατος πίπτων εἰς χεῖρας τοῦ ἰσχυροῦ ὀπωσθήποτε ζημιοῦται. Πρὸς τοῦτο ὁ καθ. Φ. Κουκουλῆς⁵ παραβάλλει τὸ ἀρχ.: *ἡ βᾶτιος ἐπιλαμβάνεται*, παρὰ δὲ Ν. Πολίτ., Παροιμ., 2, σ. 72, φέρεται ἐκ Κεφαλληνίας: *ὅποιος ντέση ᾿ς τὸ βᾶτο ἢ πετὸ ἢ κόκκαλο θὰ πάρη*, ἐπὶ τῆς ἔννοιᾳς ὅτι ὁ περιπίπτων εἰς ἄρπαγας ἢ κοινωνῶν ἀδίκους πάντως ζημιωθήσεται⁶.

21. *ἐβγήκαμεν ἀπὸ τὰ χεργία τοῦ σκύλλου, καὶ ἐπέσαμεν εἰς τὸ κουκουῖν (= χοῖρον)* (Β ο υ σ τ ρ., Μεσ. Βιβλ., 2, 514, 15).

Ὅσακις εἰς χεῖρονα περιπίπτει τις. Νῦν οἱ Κύπριοι ἐκφράζουσι τοῦτο διὰ τῆς φράσεως: *σείρου σειρόττερα*. Εἶπε καὶ Ἰωάννης ὁ Κλίμακος: *ἐκ βοῦθῆνου εἰς κρημνόν*⁶.

22. *ὁ θεὸς ἔσμιξέν μας καὶ δὲν μᾶς χωρίζει, καὶ ἡ ἀφεντιά σας θέλετε νὰ μᾶς χωρίσετε;* (Β ο υ σ τ ρ., 530, 26).

¹ K. Grumbacher, Die Moskauer Sammlung etc., σ. 415. Πρβλ. καὶ τὸ λατιν.: *inter arma leges silent.*

² Grumbacher, ἔνθ' ἀν., σ. 452 καὶ Πολίτ., Παροιμ., 3, σ. 105-106.

³ Κυριαζ., ἔνθ' ἀν., σ. 38. Παραλ. παρὰ Ι. Βενιζέλ., σ. 355.

⁴ Λουκάτ., ἔνθ' ἀν., ἀρ. 1332.

⁵ Ἐνθ' ἀν., σ. 91.

⁶ K. Grumbacher, ἔνθ' ἀν., σ. 231.

Ἐπαινιγμὸς εἰς τὴν ἐπιταγὴν τῆς Ἐκκλησίας: οὗς ὁ θεὸς συνέζευξε ἄνθρωπος μὴ χωρίζετω.

23. τὸν ἄμμον σπέρνω καὶ νερὸν θερίζω (Ἐρωτ. ποιήμ., 36, 8) ¹.

Φράσις παροιμιώδης ἐπὶ τοῦ πάντη ματαίου ἔργου. Πλήθος φράσεων τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς ἐλέγεται ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἐννοίας, ἐξ ὧν πασίγνωστα τὰ: θάλασσαν σπείρειν, πόντον σπείρειν, εἰς ὕδωρ σπείρειν κ.τ.θ.

24. ἀποὺν νὰ δῆ τὸ λασμαρὶν καὶ νὰ μῆδὲν τὸ πιάση

ἄλλην ἡμέραν στέκεται μὲ δίχα νὰ γελάση (Ἐρωτ. ποιήμ., 115, 1-2).

Λίαν διαδεδομένον τὸ γνωμικόν, φερόμενον συχνὰ ὑπὸ μορφῆν κατά-
ρας: ὄπου λυγαριά δὲν πιάση | τὴν ἀγάπῃ του νὰ χάση | κι' ὄπου δὲν τὴ
μυριστῆ | νὰ τὴν ἀποχωριστῆ. Τούτου τὸ ἀκριβὲς νόημα μοῦ διαφεύγει· ἴσως
ἦτο πίστις παρὰ τῷ λαῷ, ὅτι ὁ μὴ ἐγγίζων τὴν λυγαριάν, ἤθελε χάσει τὴν
ἀγάπην του. Διότι ὁ Κύπριος ποιητῆς θέλει νὰ εἴπῃ ὅτι, παρ' ὅλον ὅτι
ἤγγισε τὸ λασμαρὶν, τὸ ὁποῖον καὶ τοὺς ἀσθενεῖς βοηθεῖ, ἐν τούτοις οὗτος
ὕγιῆς ὧν ἠσθένησε. Ἴδου πῶς συνεχίζει ὁ ποιητῆς:

κ' ἐγὼ γιὰ τίτιον ἀφορμὴν ἐτάνησά το ξένος
κι' ὅλον τὸν χρόνον ἔμεινα πάντα μου πληξημένος.
Τὸ λασμαρὶν τοὺς ἄρρωστους μυρίζοντα βουθᾶ τους,
γανίσκει καὶ παρηγορᾶ καμπόσον καὶ βουθᾶ τους·
κ' ἐγὼ ποὺ δὲν εἶχ' ἄρρωστιὰν κ' ἤμουν καλὰ γιαμμένος
ἔμεινα ἴφους τὸ ἴπιασά τέλεια θανατωμένος.

25. νὰ λείψ' ἢ ἔχθρα κι' ἢ σκληριὰ νὰ βροῦ λιμιῶναν (Ἐρωτ. ποιήμ., 143, 10).

Ἐπαινιγμὸς πρὸς τὴν ἀνωτέρω ὑπ' ἀρ. 11 παρὰ Μαχαιροῦ παροιμίαν: ὅτι μετὰ τὴν σκληριὰν ἔρχεται γαλήνη. Ἡ εἴσοδος εἰς λιμένα συχνάκις λαμβάνεται πρὸς δῆλωσιν ἡρεμίας καὶ ἀσφαλείας. Οὕτως ἐν ἄλλῃ παροιμίᾳ: ἀπορπισμένον κάτεργον σὲ ἀγαθὸν λιμιῶναν ², πρὸς δῆλωσιν βελτιωθείσης ἀνεπίστως δυσκόλου καταστάσεως.

26. πλούσιος γὰρ φιλιὰν οὐκ ἔχει (Ἐρωτ. ποιήμ., 147, 9).

¹ Ἡ νέα πλήρης ἔκδ. τῶν ποιημάτων τούτων φέρει τὸν τίτλον: Poèmes d'amour en dialecte Chypriote, ὑπὸ Thémis Siarkaras-Pitsillidès. Αἱ παραπομπαὶ γίνονται εἰς τὸν ἀριθμὸν καὶ τὸν στίχον τῶν ποιημάτων τῆς συλλογῆς.

² Κυριαζ., ἐνθ' ἀν., σ. 64.

Φαίνεται ὅτι ἐνταῦθα πρόκειται περὶ γνωμικοῦ δηλοῦντος, ὅτι ὁ πλούσιος τὸ ἑαυτοῦ συμφέρον σκοπῶν μόνον δὲν ἐπιδεικνύει ἀληθῆ φιλίαν. Τοῦτο ἐκφράζει καὶ τὸ ἀρχαῖον παρὰ Πλάτ., Νόμ., 757 a: *ἰσότης φιλότῃ ἀπεργάζεται*· ἢ παρ' Ἀρ. τ., Ἡθ. Νικομ., 9, 8, 2: *ἰσότης φιλότῃς, δηλοῦσα ὅτι ἡ ἰσότης συνέχει τὴν φιλίαν.*

27. *λουκάνικα δὲν βρέχει πάντα οὐρανὸς μὲ βίαν* (Ἐρωτ. ποιήμ., 147, 15).

Ἡ γνώμη δηλοῖ ὅτι αἱ περιστάσεις μεταβάλλονται ἐπὶ τὰ χεῖρω καὶ ἡ παλαιὰ εὐκόλου ἐποχὴ παρέρχεται. Σήμερον παρομοίως: *δὲ βρέχι πάτα μακαρόνια ἢ Θιδὸς* (Λέσβος)¹, περὶ δὲ τῆς παλαιότερας εὐκόλου ἐποχῆς: *ἦταν ἡ ἐποχὴ πὸν ἄδεναν τοὺς σκύλους μὲ τὰ λουκάνικα.*

28. *εἴ τις τὰ ξένα μάχεται καὶ τὰ δικά τ' ἀφήνει
μὲ τὸν καιρὸν τῆς φάλλιας τοῦ χολῆν καὶ δάκρυα πίννει*
(Ἐρωτ. ποιήμ., 148, 5-6).

Ἡ παραμέλησις τῶν ἰδίων χάριν τῶν ἀλλοτριῶν ἔχει ἐπιζημίους συνεπείας διὰ τὸν ἀμελοῦντα. Παρὰ Κατζίουλη φέρεται: *ὅς κύνα τρέφει ξένον, τοῦτω μόνον λίνος μένει*². Γενικώτερον δέ: *αὐλῆς σου διψώσης μὴ ἔκχεε ὕδωρ*³.

29. *Ὅταν ἡ τύχη στρέψη τὴν θωριάν της
ἀπὸν κανεῖν ἀπὸν ἔχεν πρῶτα φίλον,
γυρίζει τόσα τὸν τροχὸν σὰν μύλον
καὶ ρίχνει εἰς δυστυχίαν πᾶσα φιλιάν της*
(Ἐρωτ. ποιήμ., 154, 1-4).

Ἡ τύχη ἀσταθῆς καὶ ὁ πρότερον εὐτυχῶν αἰφνιδίως δυστυχεῖ λόγῳ τῆς μεταστροφῆς τῆς τύχης. Ἡ παρομοίωσις τῆς τύχης τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τροχὸν περιστρεφόμενον ἀπαντᾷ ἤδη παρ' ἀρχαίους⁴. Πολυθρύλητον τὸ εἰς πλείστας συλλογὰς παροιμιῶν φερόμενον: *τροχὸς τὰ ἀνθρώπινα*, ἥτοι λίαν εὐμετάβολα· παρὰ δὲ Μακαρίῳ τῷ Αἰγυπτίῳ: *τροχοῦ περιστείχοντος ἄλλοτε ἢ ἐτέρα ἀπὸς ἀνωθεν ἐστίν, ἄλλοτε ἢ ἐτέρα*⁵.

¹ Πολίτ., Παροιμ., 3, σ. 249.

² Πολίτ., ἔνθ' ἀν., 1, σ. 127.

³ Πολίτ., αὐτ. Π. Κατζίουλη, Παροιμ. συναγωγὴ, 1, σ. 76. Καί: *ὄντα διψᾷ ἢ αὐλῆ σ', μὴ δίνε τ' ἄλοῦ* (ἐκ Ζαγορίου), Λαογρ., 2, σ. 314.

⁴ Ὁ Μενέλαος παρὰ Σοφοκλεῖ οὕτως εἰκονίζει τὴν τύχην του (παρὰ Πλουτ., β. Δημητρίου, ἔκδ. Ἀ. Κοραῆ, τόμ. 6, σ. 43):

*Ἄλλ' οὐμὸς ἀεὶ πότμος ἐν πυκνῷ θεοῦ
τροχῷ κυκλεῖται, καὶ μεταλλάσσει φύσιν.*

⁵ Παρὰ Leutsch καὶ Schneid., ἔνθ' ἀν., 2, σ. 223.

Εἰς τὴν μσνκ. γραμματείαν ὑπάρχει πλῆθος χωρίων, εἰς τὰ ὅποια ἀπαντᾷ ἡ παρομοίωσις αὕτη, συναγωγὴν δὲ ἐκ πολλῶν μσνκ. κειμένων δύναται νὰ ἴδῃ τις παρὰ Ξ α ν θ ο υ δ., Ἐρωτόκρ., σημ. στ. 1 – 2, σ. 379 – 380. Ἡ πίστις αὕτη περὶ τῆς τύχης ἦτο τόσον διαδεδομένη, ὥστε καὶ εἰς τὴν τέχνην ἀπεικονίσθη πολλάκις ὁ τροχὸς οὗτος.

Σήμερον ὑπάρχει ἡ αὐτὴ ἀντίληψις· ἐκ τούτου καὶ αἱ φράσεις : *θὰ γυρίσῃ ὁ τροχός· ἢ : δὲν θὰ γυρίσῃ ὁ τροχός ;*

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω φαίνεται ὅτι οἱ τρεῖς Κύπριοι συγγραφεῖς, ἐξ ὧν αἱ παροιμίας ἐσταχυολογήθησαν, κατὰ τὸ πλεῖστον χρησιμοποιοῦσι τὰς παροιμίας ὅπως ἔχουσι ἢ κατ' ὀλίγον μόνον παρηλλαγμένας. Ὡσαύτως ὅτι τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν παροιμιῶν τούτων διεσώθη ἀλώβητον μέχρι σήμερον παρὰ τῷ ἑλληνικῷ λαῷ.

N. X. ΚΟΝΟΜΗΣ